

AMMATINVALINNAN VAIKEUS JA OHJAUSTARPEET-

Turvallisuusalan opiskelijoiden kokemana

Janne Vahteristo

**Kehittämishanke
Elokuu 2008**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajakoulutus

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t) VAHTERISTO, Janne	Julkaisun laji Kehittämishanke	
	Sivumäärä 20	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Ammatinvalinnan vaikeus ja ohjaustarpeet - turvallisuusalan opiskelijoiden kokemana		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) LOUHI-JAUHAINEN, Marjaana		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeella olen halunnut selvittää, saavatko peruskoulunsa päättävät riittävästi tietoa koulutuksestamme, sekä mistä he tätä tietoa hakevat. Hankkeen tulosten pohjalta voidaan pohtia, kannattaako kouluissa vierailla, vai saavatko oppilaat kaikkien tarvitsemansa tiedon jostain muualta. Tuloksista selviää myös, mistä oppilaat tietoa hakevat. Hypoteesina on, että internet on se kanava, josta tietoa hankitaan.</p> <p>Kehittämishankkeen tarkoituksena on myös selvittää jo toisen asteen koulutuksessa olevilta opiskelijoilta, millaista ohjausta he tarvitsisivat ja haluaisivat. Tällä tiedolla pyritään vaikuttamaan opiskelijoiden motivaatioon ja esimerkiksi ehkäisemään koulutuksen keskeyttämisiiä.</p> <p>Hankkeen tuloksista selvisi, että oppilaista vain puolet koki saavansa riittävästi tietoa alustamme. Tietoa saatiin useimmiten omalta oppilaanohjaajalta, mutta myös oppilaitoksen edustajalta sekä silloin, kun oppilas oli vierailut koulussamme.</p> <p>Mieluisin tiedonhankintatapa oli internet, kannatusta saivat myös oppilaanohjaaja, messut ja oppilaitoksen edustaja.</p> <p>Koulussamme jo opiskelevat haluaisivat enimmäkseen luokkaohjausta ja he olivat tyytyväisiä ohjauksen määrään. Lisätietoa halutaan työssäoppimisesta, jatko-opinnoista ja valinnaisista opinnoista.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Oppilaanohjaus, ammatinvalinta, ohjauksen tarpeet		
Muut tiedot		

Author(s) VAHTERISTO, Janne	Type of Publication Development project	
	Pages 20	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title The Difficulty of Choosing a Career and Counselling Needs – As Experienced by Students of Safety and Security		
Degree Programme Teacher Education College, Student Counsellor Education		
Tutor(s) LOUHI-JAUHIAINEN, Marjaana		
Assigned by		
Abstract <p>The purpose of this development project was to learn if students coming out of comprehensive school receive sufficiently information about our study programme and which sources of information they prefer. On the basis of the results of this project the purposefulness of visiting comprehensive schools can be re-evaluated. The results will also show what sources of information students normally use, and whether they can find all the necessary information from those sources. The hypothesis was that the Internet is the primary source of information.</p> <p>Another purpose of this development project was to establish the type of guidance students already in upper secondary education want and require. This information can then be used to affect the motivation of the students and for instance prevent students from quitting before graduation.</p> <p>According to the results of this project only half of the students in comprehensive schools in this study had received enough information about the study programme. Most often information was given by the student counsellor but also visits and presentations by a representative of the study programme and visits to the school were considered useful.</p> <p>The most agreeable source of information was the Internet; other supported methods were the student counsellor, different exhibitions and fairs, and visits from representatives of different study programmes.</p> <p>The students already in upper secondary education preferred classroom counselling, and were satisfied with the amount counselling received. The students would like more information on learning in the workplace, further study possibilities and optional studies.</p>		
Keywords Student counselling, choice of career, counselling needs		
Miscellaneous		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 NUORI AMMATINVALINTAA TEKEMÄSSÄ	3
2.1 Nuoruus elämänvaiheena	3
2.2 Nuoren ura- ja elämänsuunnittelun tukeminen	5
2.3 Turvallisuusala nuoren valintana	6
3 KOULUTUS- JA URAVALINTAOHJAUS OPPILAITOKSESSA	8
3.1 Oppilaan ammatillisen suuntautumisen ohjaus perusopetuksessa	8
3.2 Ammatillisen toisen asteen ura- ja rekrytointipalvelut nuoren tukena	9
3.3 Nivelvaiheohjauksesta ensimmäisen vuoden opintoihin	11
4 TUTKIMUSONGELMAT	12
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	12
5.1 Tutkimusote ja tutkimustyyppi	12
5.2 Kohderyhmä ja tutkimusaineiston keruu	13
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	13
6.1 Ohjaus yhdeksännellä luokalla suhteessa turvallisuusalaan	13
6.2 Ohjauksen sisältö turvallisuusosalalla	15
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	16
LÄHTEET	19
LIITTEET	21

1 JOHDANTO

Kehittämishankkeen aihe tuli mieleeni kierrellessäni Satakunnan alueen peruskouluja, minua alkoi kiinnostaa mitä peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset halusivat minun kertovan heille turvallisuusalaista. Innova on Länsi-Suomen alueella varsin pieni toisen asteen kouluttaja, koska turvallisuusalan perustutkintoa lukuun ottamatta kaikki muu toisen asteen koulutus on joko Rauman ammattiopistossa tai Porin ammattiopistossa.

Paljon puhutaan ikäluokkien pienenemisestä ja näin ollen opiskelijamäärien pienenemisestä. Markkinointi on entistä tärkeämmässä roolissa. Kehittämishankkeella olen halunnut selvittää muun muassa, saavatko oppilaat riittävästi tietoa alastamme ja mistä he tätä tietoa hankkivat. On tärkeää tietää, kokevatko oppilaat vierailuni heidän koulussaan tärkeäksi, vai saavatko he saman tiedon myös jostain muualta. Toki itse tiedän, että kaikkea sitä, mitä heille kerron, ei ole julkaistu missään vaan se tieto on vain meillä turvallisuusalan kouluttajilla.

Hypoteesina kehittämishankkeelle on, että turvallisuusalan esittelylläni on merkitystä oppilaiden uravalintoihin. Osa opiskelijoista saa varmistuksen siitä, että haluaa alalle ja osa voi ajatella, että turvallisuusala ei ehkä olekaan hänen uravalintansa. Hypoteesi oppilaiden informaatiokanavaksi on tänä päivänä varsin selvä – internet. On todennäköistä, että opiskelijan miettiessä uravalintaa hän etsii tietoa internetistä, joko itse ammatista tai koulutuksen järjestäjästä tai molemmista.

Kehittämishankkeella selvitetään myös jo turvallisuusalan koulutuksessa olevien opiskelijoiden ohjaustarpeita ja toiveita. Opiskelijamäärien pienenemisen lisäksi esillä on nykyään opintojen keskeyttämiset. Tarkoituksena on selvittää opiskelijoiden ohjaustarpeet ja toiveet, jotta pystytäisiin ehkäisemään keskeytyksiä.

Yhteenvedon hankkeen tarkoituksena on saada motivoituneita opiskelijoita, jotka tietävät millaista ammattia ovat hankkimassa, sekä ohjata heitä koulutuksen aikana niin, että motivaatio säilyisi koko opiskelun ajan.

2 NUORI AMMATINVALINTAA TEKEMÄSSÄ

2.1 Nuoruus elämänvaiheena

Kehitystehtävät liitetään lapsen elämän kriittisiin vaiheisiin, näistä suoriutuminen vaikuttaa lapsen koko persoonallisuuden kehittymiseen. Erik H. Erikson jakaa kehitystehtävät eri ikäkausille seuraavasti.

1 v	luottamus-epäluottamus
2 v	itsenäisyys-epävarmuus, epäily
3-5 v	aloitteellisuus-syyllisyydentunteet
6-12 v	pystyvyys-huonomuus, alemmuudentunnot
13-17 v	identiteetti-hämmennys

Kehittämishankkeen opiskelijat kuuluvat viimeiseen ikävaiheeseen, joten kehittämishankkeessa keskitytään siihen. Nuoruusiän kehitystehtävänä on oman identiteetin löytäminen. Nuori etsii vastauksia kysymyksiin kuka olen ja mihin kuulun. Nuoruusikä voidaan jakaa kahteen päävaiheeseen, puberteettiin eli varhaisnuoruuteen ja myöhäisempään nuoruuteen. (Multimäki & Venna 1983, 172-183.)

Pyykkö (1990) jakaa kirjassaan kriisit kasvun lähteenä nuoruusiän kolmeen vaiheeseen.

1. Varhaisvaihe	(11-) 13-15 v
2. keskivaihe	15-18 v
3. jälkivaihe	17-20 v

(Pyykkö 1990, 33.)

Nuoren etsiessä omaa identiteettiään hän haluaa selvittää itselleen, kuka hän on, mitä hän ajattelee, mitä haluaa ja toivoo elämältä. Nuori alkaa tiedostaa itsensä; seksuaalisena olentona, naisena ja miehenä, yhteiskunnan jäsenenä ja työntekijänä. Omaa minää koskevan kriisin lisäksi aikakauteen liittyy myös ihmissuhdekriisit. Nuori haluaa aikuisten kanssa tasa-arvoiseen asemaan. Nuoruusiän kriiseistä selviytymiseen vaikuttaa paljon myös se, miten on selviytynyt aikaisempien aikakausien kriiseistä. (Laakso & Pohjanvirta 1988, 177-178.)

Kognitiivisessa kehityksessä nuori saavuttaa aikuisen ajattelun tason ja kykenee myös abstraktiin ajatteluun sekä loogiseen päättelyyn asiasisällöstä huolimatta. Moraalikäsityksen kehittyessä nuori pyrkii määrittelemään oikean ja väärän, joskus varsin ”mustavalkoisestikin”. Moraalikäsityksiin vaikuttaa nuoruusiässä varsin paljon myös kaverit ja näiden hyväksyntä. Kaveripiirillä on suuri vaikutus myös oman identiteetin muodostumisessa. Nuorelle on tärkeää tietää mitä kaverit hänestä ajattelevat ja sitä kautta saada heidän hyväksyntä. (Laakso & Pohjanvirta 1988, 178-180.)

Itsetunnon kehittyminen on nuoruusiän merkittävä kehitysvaihe. Koulun, kavereiden ja vanhempien merkitys on suuri. Positiivinen irtautuminen vanhemmista luo uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin. Mikäli irtautuminen vanhemmista on vaikeaa, se voi johtaa omien kykyjen aliarvioimiseen - huonoon itsetuntoon. Nuori tarvitsee vanhempien tukea, ei moralisointia. Koulusta saatu positiivinen palaute tukee hyvää itsetuntoa samoin kuin kavereilta saatu palaute. (Laakso & Pohjanvirta 1988, 180-181.)

Nuoruus on identiteetin kehittymisen voimakkainta aikaa ja identiteetti muokkaantuu iän karttuessa. Identiteetin muodostuminen on koko elämän jatkuva prosessi. Nuoren kapinointi vanhempiaan vastaan kertoo psyykkisestä kehittämisestä. Jos kapinointi jatkuu liian pitkään, on syytä huolestua. (Eronen, Kanninen, Katainen, Kauppinen, Lähdesmäki, Oksala & Penttilä 2001, 136.)

2.2 Nuoren ura- ja elämänsuunnittelun tukeminen

1950- luvulla tulkittiin maailmassa olevan tietyt ammatit, joissa vaadittiin tiettyjä ominaisuuksia tekijältä. Lisäksi ajateltiin ihmisten omaavan tiettyjä persoonallisuudenpiirteitä ja kykyjä. Ohjauksen tehtävänä oli sovittaa nämä ihmiset heille sopivaan ammattiin. Ammatissa tapahtuviin muutoksiin ja ihmisen kehitykseen ei niinkään kiinnitetty huomiota. Tällainen ajattelu on ollut uravalinnan pohjana. Myöhemmin ajattelun on tullut mukaan muutoksen huomioiminen niin ihmisessä, kuin ammateissakin. (Juutilainen 2003, 8-10.)

Nuoren miettiessä ammatinvalintaa, on hänen syytä miettiä tulevaisuuttaan pidempään - aikuisikään, koska peruskoulussa tehdyt ammatinvalinnan ratkaisut seuraavat perässä koko elämän. Ammatinvalintaan vaikuttavat monet eri tekijät muun muassa kaverit, oma kiinnostus, työtilanne/suhdannevaihtelut, työn luonne, vanhemmat jne. Työelämässä tapahtuvat muutokset ja koulutuspaikkojen rajallisuus ovat nykypäivänä vahvasti esillä ammatinvalinnassa. Monella alalla ollaan työpaikkoja siirtämässä pois Suomesta ja toisaalta on aloja joille on vaikea päästä ja aloja joille kaikki halukkaat pääsevät. (Nieminen, Hietavuo, Mulari, Pirinen, Salojärvi & Visti 1994, 61-66.)

Kukaan ei tiedä, millaista työtä on tarjolla viidentoista vuoden kuluttua, mutta pitääkö miettiä niin kauas. Toisaalta aikuisopiskelu on kasvussa ja työn ohessa opiskellaan yhä enemmän tai vaihdetaan ammattia kokonaan. Enää ei olla saman työnantajan palveluksessa koko työuraa. Myös ammattinimikkeitä poistuu ja uusia ammatteja tulee tilalle, eikä kaikkiin ammatteihin tarjota edes koulutusta vaan ne opitaan työelämässä. (Nieminen, Hietavuo, Mulari, Pirinen, Salojärvi & Visti 1994, 64-68.)

Nuoren tehdessä ammatinvalintaa, hänelle on tarjolla runsaasti informaatiota ja ohjausta. Peruskoulussa oppilaanohjaaja on se, joka pääasiassa vastaa siitä, että oppilaat saavat riittävästi tietoa eri ammateista. Peruskoulun oppilaanohjaajalla on käytössään erilaisia oppaita, esitteitä, videoita jne. Peruskouluissa on myös internet yhteydet, jolloin oppilaat voivat itse tai oppilaanohjaajan opastuksella etsiä tietoa eri ammatista. Internetistä saa tietoa eri ammateista tai oppilas voi tehdä erilaisia testejä, millainen ammatti hänelle mahdollisesti sopisi. Työvoimatoimistot tarjoavat myös ammatinvalintaan liittyviä palveluita. Useimmat näistä palveluista ovat

tietokonepohjaisia, mutta keskustelua voi käydä esimerkiksi ammatinvalinnan psykologin kanssa.

Opinto-ohjaajat joutuvat pitkälti itse määrittelemään työnkuvaansa. Näin ollen opinto-ohjaajan työn kuva määrittyy siten, että työ on sitä mitä opinto-ohjaaja tekee. Työn kuva kuitenkin selkiytyy opinto-ohjaukselle laadittujen tavoitteiden kautta. Ohjauksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden oppimista, opiskelutaitoja, elinikäisen oppimisen valmiuksia, elämänhallintaa, kasvua ja kehitystä sekä ammattiin suuntautumista ja uravalintaa. Opinto-ohjaus oppilaitoksessa kuuluu kaikille opettajille. Jokainen opettaja ohjaa oppilaan opiskelutaitoja sekä kasvua ja kehitystä. (Numminen 2001, 54.)

Sekä koulutusjärjestelmän muutokset, että yhteiskunnalliset muutokset laajentavat jatkuvasti opinto-ohjaajan työtä. Koulutusjärjestelmä on jatkuvan muutoksen alla, koska tulee uusia tutkintoja, valinnaisuuksia, jaksotuksia, osaamisen tunnistamista, ammatillisen koulutuksen näyttöjä ja erityisopiskelijoiden määrä lisääntyy jokaisella kouluasteella jne. Kaikki tämä näkyy opinto-ohjaajan lisääntyvänä työmerkkinä. (Numminen 2001, 52-53.) Kaikesta tästä opinto-ohjaajan ei tarvitse yksin selviytyä, vaan kouluihin on palkattu erityisopettajia ja kuraattoreita.

Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset näkyvät myös opinto-ohjaajan työssä. Työelämä tuntuu myös olevan jatkuvassa muutostilassa. Työllisyys eri ammattialoilla vaihtelee suuresti aikakauden ja paikan mukaan. Tämä heijastuu oppilasmääriin. Joillekin aloille ei saa opiskelijoita toisille taas on ylitarjontaa. Työelämä odottaa nuorten siirtyvän varsin nopeasti koulusta työelämään ja vaatii heiltä ammattitaitoa. Kansainvälisyys, muuttoliike ja maahanmuuttajat tuovat myös oman lisänsä työmarkkinoille. (Numminen 2001, 52.)

2.3 Turvallisuusala nuoren vaalintana

Turvallisuusalan perustutkinto on varsin uusi tutkinto. Turvallisuusalan perustutkinto on ammatillista peruskoulutusta, jonka laajuus on 120 opintoviikkoa. Koulutus on tarkoitettu suorittamaan kolmessa vuodessa. Turvallisuusalan perustutkinnon opetussuunnitelma ja tutkinnonperusteet astuivat voimaan 1.8.2001. Ensimmäiset

tutkinnonjärjestämisluvat myönnettiin samana vuonna 2001, jolloin tutkinnon järjestäminen aloitettiin myös Innovassa. (Opetushallitus 2001, 85-86)

Tutkinnon sisältö on samanlainen, kuin yleensä ammatillisissa perustutkinnoissa eli opinnot koostuvat pakollisista ja valinnaisista ammatillisista opinnoista sekä yleisistä opinnoista. koulutus sisältää noin 28 opintoviikkoa työssäoppimista valinnaisista riippuen. (Opetushallitus 2001, 85-86)

Pääsuuntautumisvaihtoehtoja ovat vartiointi- ja palvelutoiminnot, pelastustoimi ja ympäristöturvallisuus sekä turvasuojaus. Koulutuksen aikana kaikki opiskelijat suorittavat vartijan työn perusteet (3 ov) sekä vartijan peruskurssin (2 ov) jolloin kaikki opiskelijat saavat oikeuden toimia vartijan ammatissa. (Opetushallitus 2001, 10-13)

Turvallisuusalan perustutkintoa järjestetään sekä aikuisille, että juuri peruskoulunsa suorittaneille. Koulutukseen hakevien tulisi olla hyvässä fyysisessä kunnossa sekä esteettömiä ja soveltuvia turvallisuusalan opiskeluun. Koulutukseen hakeutuvien esteettömyys varmistetaan esteettömyyslausunnolla, joka pyydetään koulutukseen hakeutuvan opiskelijan kotikunnan poliisiviranomaisilta. Mikäli esteettömyyslausunto ei puolla opiskelua turvallisuusalalla, opiskelija ei voi osallistua koulutukseen. (Opetushallitus 2001, 10-13)

Tutkinnon suorittaneilla on oivalliset jatko-opiskelumahdollisuudet turvallisuusalan eri sektoreilla, kuten poliisiin, palo- ja pelastustoimen, vankeinhoidon, rajavartioston, vartijan, turvallisuustekniikan ja sotilaan ammatteihin. Tutkinnon suorittaminen antaa myös yleisen jatko-opinto kelpoisuuden, eli mahdollisuuden pyrkiä ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. (Opetushallitus 2001, 10-13)

3 KOULUTUS- JA URAVALINNANOHJAUS OPPILAITOKSESSA

3.1 Oppilaan ammatillisen suuntautumisen ohjaus perusopetuksessa

”Oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että oppilas kykenee edistämään opiskelunvalmiuksiaan ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Ohjauksen tuella oppilas tekee omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa perustuvia opiskelua, koulutusta, arkielämää ja elämänuraa koskevia ratkaisuja. Oppilaanohjauksen tarkoituksena on edistää koulutyön tuloksellisuutta, lisätä hyvinvointia koulussa sekä ehkäistä syrjäytymistä. Sen avulla edistetään myös koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.” (Opetushallitus 2004, 256.)

Oppilaan turvallista etenemistä opintopolun nivelvaiheissa tulee tukea oppilaanohjaajien ja toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien sekä opettajien välisellä yhteistyöllä. Tämän toiminnan tulisi ylittää oppilaitosten ja kouluasteiden väliset rajat. (Opetushallitus 2004, 256.)

Perusopetuksen tavoitteista selkeimmin ammatinvalintaan liittyvät, muun muassa tuki ja ohjaus nivelvaiheessa. Tavoitteena on myös, että opiskelija oppii etsimään ja hankkimaan tietoa opiskelusta, oppii kehittämään päätöksentekotaitojaan muuttuvissa olosuhteissa, saa tukea ja ohjausta ammatillisessa suuntautumisessa sekä oppii hankkimaan tietoa yhteiskunnasta ja työelämästä. (Opetushallitus 2004, 256.)

Perusopetuksen 7.–9. vuosiluokkien oppilaanohjaus tulisi järjestää niin, että se tarjoaa oppilaille kokonaisuuden, joka muodostuu

- luokkamuotoisesta ohjauksesta
- henkilökohtaisiin kysymyksiin syventävästä henkilökohtaisesta ohjauksesta
- sosiaaliseen kommunikointiin perustuvasta pienryhmäohjauksesta
- työelämään tutustumisesta

Oppilaalle tulee järjestää yksilöllistä ohjausta, jolloin oppilaalla on mahdollisuus keskustella opintoihinsa, koulutus- ja ammatinvalintoihinsa sekä elämäntilanteeseensa liittyvistä asioista. Oppilaalle tulee järjestää pienryhmäohjausta, jonka aikana hän voi oppia ryhmässä selkeyttämään kaikille yhteisiä tai kunkin ryhmään osallistuvan opiskelijan henkilökohtaisia, muiden oppilaiden kanssa jaettavissa olevia ohjauksellisia kysymyksiä. (Opetushallitus 2004, 257.)

Perusopetuksen loppuvaiheessa opinto-ohjaajan tulee ohjata ja tukea oppilasta jatko-opiskeluvalinnoissa. Häntä tulee ohjata myös käyttämään opetus- ja työhallinnon sekä muita yhteiskunnan tarjoamia ohjaus-, neuvonta- ja tietopalveluita. Työ- ja elinkeinoelämän sekä koulun välisen yhteistyön tavoitteena on, että oppilas hankkii tietoa eri ammattialoista, ammateista ja työelämästä. Hänen tulisi saada myös virikkeitä yrittäjyydestä. (Opetushallitus 2004, 257.)

Oppilaalle tulee järjestää työelämään tutustumisjaksoja, jotta hän saisi tietoa koulutus- ja ammatinvalintojensa perustaksi ja työn arvostuksen lisäämiseksi. Oppilaalla tulee olla mahdollisuus hankkia omakohtaisia kokemuksia työelämästä ja eri ammateista aidoissa työympäristöissä. Työelämään tutustumisen yhteydessä oppilaalla tulee olla mahdollisuus arvioida hankkimiaan tietoja ja kokemuksia. Opetussuunnitelmaan tulee myös muistaa laatia suunnitelma työelämään tutustumisen järjestelyistä. (Opetushallitus 2004, 257.)

Luokkamuotoisen ohjauksen tavoitteissa selkeimmin ammattiin ja uravalintaa liittyviä tavoitteita ovat, että opiskelija tuntee suomalaisen koulutusjärjestelmän ja jatko-opiskelumahdollisuudet, hankkii tietoa työelämästä ja ammattialoista sekä hankkii tietoa opiskelusta ja työskentelystä ulkomailla. Sisällöistä ammattiin ja uravalintaan liittyvät, tulevaisuuden suunnittelu, työelämä tietous, jatko-opintomahdollisuudet, opiskelu ja työskentely ulkomailla sekä tasa-arvo yhteiskunnassa ja työelämässä. (Opetushallitus 2004, 258.)

3.2 Ammatillisen toisen asteen ura- ja rekrytointipalvelut nuoren tukena

Yksi suomalaisen koulutusjärjestelmän taitekohdista on peruskoulun päättöluokan yhteisvalinta. Kaikille yhteisen peruskoulun jälkeen valitaan jatko-opiskelupaikka.

Kaikille nuorille on tarjolla opiskelupaikka, joko ammatilliselta puolelta tai lukiosta. Lisääntyneen yhteistyön myötä ammatillinen ja yleissivistävä koulutus ovat lähestyneet toisiaan. Peruskoulun oppilaanohjauksen tavoitteena on luoda oppilaalle riittävät valmiudet jatko-opiskeluun ja ennen kaikkea opiskelupaikan valintaan. Lisäksi ohjaukselta edellytetään yhteistyötä toisen asteen oppilaitoksiin. (Pirttiniemi & Päivänsalo 2001, 9-13.)

Peruskoulun ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen yhteistyötä ja rekrytointia tehdään monella tavalla. Peruskoululaisille järjestetään koulutusmessuja. Messuille pääsee tutustumaan yleensä kaikki alueen peruskoululaiset. Mitä paremmin peruskouluun oppilaat on ohjeistettu, sitä enemmän heille on messuista hyötyä. Messujen yhteyteen tai irrallisena tapahtumana ovat myös vanhempainillat. Vanhempainilloissa vanhemmat saattavat kysyä asioita, joita heidän nuori ei kenties ole kehdannut itse kysyä. (Pirttiniemi & Päivänsalo 2001, 28.)

Peruskoulunsa päättävillä on myös mahdollisuus vieraillla koko luokkana tai pienempinä ryhminä ammatillisissa oppilaitoksissa. Vierailu käynneistä on eniten hyötyä, kun opiskelijat tulevat pienryhmissä. Tällöin on helpompi kysyä asioita ja mukana on vain ne opiskelijat, jotka ovat oikeasti kiinnostuneita ammatillisesta koulutuksesta. Ammatilliset oppilaitokset järjestävät myös avoimien ovien päiviä, jolloin peruskoulun oppilaat pääsevät tutustumaan kouluun, mutta tällöin vierailu ei ole niin ohjattua kuin erillisillä vierailukäynneillä. Ammatti-TET on myös yksi tapa tutustua ammatilliseen koulutukseen. Tällöin opiskelija on työelämään tutustumisjaksolla tutustumassa toisen asteen koulutukseen, ei siis työpaikalla vaan koulussa. (Pirttiniemi & Päivänsalo 2001, 29.)

Ammatillinen koulutus jakaa myös runsaasti esitemateriaalia peruskoulun oppilaille ja oppilaanohjaajille. Esitemateriaali on joko paperiversiona tai CD-levynä. Oppilaitokset saattavat tehdä myös TV-mainos kampanjoita, mikä on toki varsin kallista. Eniten oppilaitosten kannattaisi kuitenkin satsata WWW- sivustoonsa, koska suurin osa oppilaista käy näitä katsomassa. (Pirttiniemi & Päivänsalo 2001, 29.)

3.3 Nivelvaiheohjauksesta ensimmäisen vuoden opintoihin

Millaista polkua peruskoulunsa päättävät oppilaat kulkevat peruskoulun jälkeen? Kaikille peruskoulunsa päättävälle opiskelijalle löytyy opiskelupaikka toiselta asteelta. Kysymys kuuluukin vastaako opiskelupaikka opiskelijan tarpeita, haluja ja mieltymyksiä? Miten motivoitunut on opiskelija, joka on joutunut ottamaan opiskelupaikan, joka ei ole hänen ensisijainen toiveensa. (Lappalainen 2001, 4.)

Peruskoulunsa päättävät oppilaat valitsevat jatko-opiskelupaikkansa. Päätöstä tehdessään opiskelijat pohtivat omia mieltymyksiään, halujaan ja tarpeitaan. Näiden lisäksi opiskelupaikan saamiseen vaikuttaa opiskelijan koulumenestys. Keskinertaisesti tai hyvin peruskoulunsa suorittava oppilas hakeutuu useimmiten lukioon. Heikommin menestyvät ammatilliseen koulutukseen. (Lappalainen 2001, 38.)

Osa opiskelijoista valitsee lukion myös siksi, ettei vielä tiedä mitä haluaisi isona tehdä. (Nieminen ym. 1994, 52). Kokonaan koulutuksen ulkopuolelle jättäytyminen on harvinaista, mutta se on kuitenkin lisääntynyt viime vuosina. Nopeasti muuttuva yhteiskunta sekä koulutusrakenteen ja ammattien muutoksen tekevät oppilaiden valinnasta entistä vaikeamman. (Lappalainen 2001, 39.) Peruskoulunsa päättävistä oppilaista noin 55 prosenttia hakee lukioon, runsas 40 prosenttia ammatilliseen koulutukseen ja 2-3 prosenttia ei hae jatkokoulutukseen. Peruskoulun nivelvaiheessa noin 7 prosenttia jää kuitenkin kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. (Pirttiniemi 2004, 57.)

Ammatillisen koulutuksen ongelmat johtuvat pitkälti peruskoulun rakenteesta. Peruskoulun pedagogiikka, oppisisällöt ja oppimäärät eivät vastaa oppilaiden tarpeita. Suurin oppimisen vaje syntyy peruskoulun kolmen viimeisen vuoden aikana. Ammatillisen koulutuksen on kuitenkin pyrittävä tekemään näistäkin oppilaista osaavia ammattilaisia työelämän tarpeisiin. Tämän vuoksi ammatillinen koulutus on joutunut ottamaan myös kasvatus vastuun oppilaista. (Pirttiniemi 2004, 50.)

4 TUTKIMUSONGELMAT

Kehittämishankkeen tarkoituksena on selvittää, millaista tiedollista ohjausta turvallisuusalan ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijat olisivat halunneet peruskoulun yhdeksännellä luokalla ja millaista ohjausta he haluaisivat/olisivat halunneet turvallisuusalan perustutkinnon ensimmäisellä vuosikurssilla.

1. Millaista tiedollista ohjausta turvallisuusalan perustutkinnon opiskelijat olisivat halunneet turvallisuusalan perustutkinnosta peruskoulun yhdeksännellä luokalla?
2. Millaista ohjausta turvallisuusalan perustutkinnon opiskelijat haluaisivat/olisivat halunneet ensimmäisenä opiskeluvuotena?

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusote ja tutkimustyyppi

Tutkimusmenetelmänä on survey-tutkimus, survey tutkimuksella tarkoitetaan sellaisia kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muotoja, joilla aineisto kerätään standardoidusti, ja joissa tutkimukseen osallistuvat henkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietyistä perusjoukosta. Aineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeen avulla voidaan kerätä laaja aineisto ja mukaan voidaan ottaa useampia henkilöitä. Kyselylomake on hyvä valinta, kun halutaan saada tietoa vastaajien asenteista ja mielipiteistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 180, 182.)

Toisen asteen opiskelijoille, jotka opiskelivat turvallisuusalan perustutkintoa, oli tehty kyselylomake, joka sisälsi yhden taustatieto kysymyksen ja kolme skaaloihin

perustuvaa kysymystä. Lisäksi lomake sisälsi yhden kolmiportaisen kysymyksen ja kaksitoista kyllä/ei kysymystä sekä kaksi täysin avointa kysymystä. Neljäntoista kysymykseen oli varattu tilaa myös vastauksen perusteluille. Kyselyn kaksitoista ensimmäistä kysymystä käsitteli peruskoulun yhdeksännen luokan opinto-ohjausta, ja loput kuusi nykyisen oppilaitoksen opinto-ohjausta.

5.2 Kohderyhmä ja tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin Innovassa Länsi-Suomen aikuiskoulutuskeskuksessa turvallisuusalan perustutkinnossa ensimmäisellä ja toisella vuosikurssilla olevilta opiskelijoilta. Tutkimus haluttiin rajat ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoihin, joilla olisi peruskoulun opinto-ohjaus vielä muistissa. Tällä pyrittiin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen aineisto kerättiin joulukuussa 2007. Suoritin kyselyn itse käymällä kysymykset läpi kohta kohdalta opiskelijoiden kanssa. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita oli paikalla 24 kpl ja toisen vuosikurssin opiskelijoita 10 kpl, vastausprosentiksi muodostui 100%.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Ohjaus yhdeksännellä luokalla suhteessa turvallisuusalaan

Tutkimukseen vastanneista (N=34) 38% (13 kpl) oli tyttöjä ja 62% (21 kpl) prosenttia poikia. Tutkimuksessa ei käsitellä tyttöjen ja poikien vastausten eroja eikä ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoiden vastausten eroja.

Puolet opiskelijoista (50%) koki saaneensa riittävästi tietoa turvallisuusalan perustutkinnosta peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Puolet koki kuitenkin informaation riittämättömäksi. Kommentti ”*opinto-ohjaaja ei tiennyt alasta*” oli selvästi yleisin heikon informaation syy.

Ne opiskelijat, jotka kokivat tiedon riittäväksi olivat saaneet tiedot useimmiten opinto-ohjaajalta (43%). Runsas neljännes opiskelijoita oli saanut tietoa oppilaitoksen edustajalta, joka oli vierailut heidän koulussaan tai opiskelija oli itse vierailut tulevassa opinahjossaan. Omalta luokanvalvojaltaan ei tietoa saanut (0%) eikä myöskään työvoimatoimistosta (1%).

Opiskelijoille selvästi mieluisin tapa hankkia tietoa peruskoulun jälkeisistä opiskeluvaihtoehdoista on Internet (39%). Opinto-ohjaaja, messut ja oppilaitoksen edustaja saivat kaikki (16%) tasaisesti kannatusta. Nettisivuilta lisätiedon hakijoita oli varsin paljon. Peräti 76% vastaajista kertoi käyneensä nettisivuillamme. Kommentit sivustosta olivat kaksijakoiset. Toiset pitivät sivuja selkeinä ja toiset sekavina.

Koulumme yleisistä käytännöistä tietoa oli saanut 65%. Tietoa oli saatu netistä tai opinto-ohjaaja oli kertonut. Lisäksi oppilaat, jotka olivat olleet vierailulla koulussamme, olivat saaneet tiedon vierailun aikana tai vastaavasti kouluttajaltamme, joka oli vierailut heidän koulussa. Koulussamme opiskeltavista aineista perillä oli 59% opiskelijoista ja vastaukset olivat samanlaisia kuin edellisessä kysymyksessä.

Kun kysymyksissä mennään tarkemmin sisältöihin myös opiskelijoiden tiedon saanti vähenee. Hieman yli puolet tiesi mitä valinnaisia opintoja on tarjolla. Enimmäkseen valinnaisten opintojen tarjonta oli selvinnyt nettisivuilta. Mahdollisista työssäoppimispaikoista tietoa oli alle puolella. Netissä ei työssäoppimispaikoita kerrota, joten tieto oli saatu opinto-ohjaajalta tai oppilaitoksen edustajalta.

Mahdollisista työpaikoista koulutuksen jälkeen opiskelijat olivat omasta mielestään hyvin perillä (74%). Vastuksista ilmeni useimmiten vartijan ammatti, mutta turvajärjestelmien asennusta tai palomiesvartijan ammattia ei mainittu, vaikka nämä ovat kaksi muuta vaihtoehtoa vartijan lisäksi.

Jatko-opinnoista tiesi 65%. Ensimmäisinä mainittiin poliisi ja palomies. Turvallisuusalan maisterin koulutuksesta tai turvallisuusalan tradenomista ei mainintaa löytynyt.

Kysymys, haluatko sanoa vielä jotain muuta 9. luokan ohjauksesta suhteessa turvallisuusalaan jätettiin useimmiten tyhjäksi (80%). Viidennes oli kuitenkin kommentoinut asiaa, kertomalla ettei opinto-ohjaaja tiennyt alasta. Kommenteja oli muun muassa

” Mulle ei kerrottu koulun puolesta juuri mitään, mutta selvisi kun tulin vierailulle tänne”.

”Alaa ei käyty läpi ollenkaan, itse joutui kyselemään ja etsimään tietoa”.

6.2 Ohjauksen sisältö turvallisuusosalalla

Kysymykset 14–19 koskivat ensimmäistä opiskeluvuotta turvallisuusalan perustutkinnossa.

Ensimmäisenä kysyttiin millaista opinto-ohjausta opiskelijat haluaisivat. Vaihtoehtoina oli luokkaohjaus, pienryhmäohjaus ja henkilökohtainen ohjaus. Luokkaohjaus saavutti niukan enemmistön ennen pienryhmäohjausta. Henkilökohtaisella ohjauksellakin oli omat kannattajansa. Osa oli sitä mieltä, että henkilökohtaisessa ohjauksessa saa paremmin tietoa asioista ja uskaltaa paremmin kysyä. Toiset pitivät henkilökohtaista ohjausta tarpeellisena vain silloin, kun on jotain ongelmia.

Opiskelijat kokivat saaneensa riittävästi ohjausta (84%). Osa opiskelijoista oli ymmärtänyt kysymyksen vain henkilökohtaiseksi ohjaukseksi. Kommenteissa mainittiin, etten ole tarvinnut ohjausta tai en ole vielä ollut ohjauksessa. Suurin osa opiskelijoista oli saanut ohjausta opinto-ohjaajalta (67%). Osa oli saanut ohjausta myös koulutusalaavastaavalta (23%) ja aineenopettajalta (10%).

Opinto-ohjauksen määrään opiskelijat olivat varsin tyytyväisiä 91%. Opiskelijat olivat sitä mieltä, että opinto-ohjausta on riittävästi. Kommenttien mukaan opinto-ohjaajan toimenkuva oli myös ymmärretty

”Opolle saa mennä tietääkseni puhumaan, kun haluaa”

”Aina voi mennä kysymään tai varaamaan aikaa”.

Henkilökohtaisessa ohjauksessa opiskelijoista oli oman tietämyksensä mukaan käynyt vain 12%. Todellisuudessa jokainen opiskelija on käynyt henkilökohtaisessa ohjauksessa. Yleisin kommentti oli *”Ei ole ollut tarvetta”*.

Se, missä asioissa opiskelijat vielä haluaisivat lisäohjausta, voidaan jakaa kommenttien perusteella kuuteen osa-alueeseen. Työssäoppiminen (29%), jatko-opinnot (24%), valinnaiset opinnot (24%), kaikesta opiskeluun liittyvästä (13%), ei mitään lisää (8%) ja työpaikoista (2%).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen vastaukset ovat jokseenkin odotettuja. Turvallisuusala ei ole vielä kovin tuttu ala monellekaan peruskoulunsa päättävälle. Vain 50% jo meillä opiskelevista oli sitä mieltä, ettei ollut saanut riittävästi tietoa alasta, jota oli kuitenkin lähtenyt opiskelemaan. Tuloksen perusteella voidaan ajatella, että opiskelijoita hakeutuisi alalle vielä enemmän, jos he saisivat riittävästi tietoa. Ne opiskelijat, jotka olivat saaneet riittävästi tietoa alasta, olivat saaneet sitä enimmäkseen opinto-ohjaajalta. Riittävästi tietoa saaneita neljännes oli saanut sitä koulumme edustajalta. Mielestäni luku on varsin pieni ja kertoo siitä, että koulumme edustajan kannattaa edelleen aktiivisesti vieraila peruskouluissa.

Kuten hypoteesina oli, internet on tärkeä informaatiokanava nuorelle opiskelijoista 76% oli käynyt sivuillamme. Odotin tämän luvun olevan lähellä sataa, koska neljännes ei

ollut kuitenkin vieraillut ollenkaan sivuilla. Miksi kaikki eivät olleet käyneet sivuillamme, johtuu varmasti myös siitä, että internet ei ole kuitenkaan niin mieluinen tapa hakea tietoa, kuin voisi luulla. Vain alle puolet piti internetiä mieluisimpana tapana hankkia tietoa koulutusaloista. Odotin netin käytön olevan paljon mieluisampaa.

Vastausten perusteella pidän tärkeänä, että peruskouluissa käydään kertomassa turvallisuusalan perustutkinnosta. Oppilaat eivät tunne alaa kovin hyvin ja usein vastauksissa mainitaan, ettei opinto-ohjaajakaan tunne alaa. Tämä johtuu varmasti myös siitä, että turvallisuusalan koulutus on alkanut vasta 2001, eikä sitä ole kovin monessa ammatillisen toisen asteen oppilaitoksessa. Opinto-ohjaajien tiedon saantiin pyrimme vaikuttamaan, niin että kutsumme Satakunnan alueen opinto-ohjaajat joka toinen vuosi meille vierailuille, mutta eihän tähän tapaamiseen osallistu läheskään kaikki kutsuttavat, vaikka syytä olisi.

Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat olivat tyytyväisiä opinto-ohjauksen määrään ja siihen, että ohjaus on pääosin luokkaohjausta. Henkilökohtainen ohjaus nähtiin tarpeelliseksi vain, jos on jotain henkilökohtaisia ongelmia. Opiskelijat olivat saaneet ohjausta myös muilta, kuin opisto-ohjaajalta. Tämä on positiivinen asia, koska ohjaushan on kaikkien opettajien velvollisuus. Kaikkien opiskelijoiden kanssa keskustellaan henkilökohtaisesti heti ensimmäisen kuukauden aikana, kun koulu on alkanut. Tätä keskustelua oppilaat eivät miellä henkilökohtaiseksi ohjaukseksi, koska suurin osa ei ollut omasta mielestään ollut henkilökohtaisessa ohjauksessa.

Opiskelijat haluaisivat heti opintojen alkuvaiheessa enemmän tietoa työssäoppimisesta. mikä on aivan luonnollista. Työssäoppimisprosessi on oppilaan vastuulla. Oppilaan tulee hankkia itse työpaikka ja selvittää kaikki sopimustekniset asiat. Tämä voi tuntua aluksi vaikealta, kun peruskoulussa tehdään oppilaille kaikki valmiiksi. Jatko-opinnot ja valinnaiset opinnot kiinnostivat myös heti ensimmäisellä vuosikurssilla. Valinnaisista opinnoista opiskelijoille puhutaankin heti opintojen aluksi, mutta osa asioista ei voi muistaa, kun tulee niin paljon uutta asiaa. Jatko-opinnoista puhutaan vasta toisella ja kolmannella vuosikurssilla, mutta tutkimus tulosten perusteella täytyy myös näistä vaihtoehdoista keskustella aikaisemmin.

Kehittämishankkeen tuloksia tullaan hyödyntämään Innovan markkinoinnissa, eli miten ja mitä peruskoulunsa päättävälle kerrotaan. Lisäksi hanke antaa arvokasta tietoa oman oppilaitoksemme ohjaukseen.

LÄHTEET

Eronen, S., Kanninen, K., Katainen, S., Kauppinen, L., Lähdesmäki, M., Oksala, E. & Penttilä, M. 2001. Persoona kehityspsykologia. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy

Juutilainen, P-K. 2003. Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskustelun rakentumisesta prosessina. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Laakso, A. & Pohjanvirta, A. 1988. Psykologian perusteet. Porvoo: WSOY.

Lappalainen, K. 2001. Yläasteelta eteenpäin – Oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Multimäki, K. & Venna, Y. 1983. Psykologian perustietoa ja käytäntöä. Porvoo: WSOY.

Nieminen, R., Hietavuo, T., Mulari, M., Pirinen, R., Salojärvi, K. & Visti, T. 1994. Lukiolaisen opintie. Keuruu: Otava.

Numminen, U. 2001. Opinto-ohjauksen arviointi – lähtökohtia. Teoksessa Työministeriö. Avo ammatinvalinnanohjauksen vuosikirja. Helsinki: Edita Prima Oy

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Opetushallitus. 2001. Turvallisuusalan perustutkinto. Helsinki: Yliopistopaino.

Pirttiniemi, J. & Päivänsalo, P., 2001. Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheen kehittäminen. Teoksessa Pirttiniemi, J. & Päivänsalo, P. (toim.) Opetushallitus. Helsinki: Edita Oyj.

Pyykkö, A. 1990. Kriisit kasvun lähteenä. Loimaa: Loimaan kirjapaino.

Turunen, K. 1996. Elämänkaari ja kriisit. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

4. Mikä on sinulle mieluisin tapa hakea tietoa?

1 opinto-ohjaaja

2 messut

3 oppilaitosvierailu

4 oppilaitoksen edustajan vierailu koulussa

5 internet

6 jokin muu, mikä _____?

5. Kävitkö katsomassa koulutuksemme nettisivulta lisätietoa?

1 kyllä

2 en

Millaiset sivut mielestäsi olivat?

6. Saitko riittävästi tietoa koulumme yleisistä käytännöistä? (poissaolot, poissaolojen korvaus, ruokailu, työssäoppiminen jne...)

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

7. Saitko riittävästi tietoa, mitä aineita koulutuksessa opiskellaan?

1 kyllä

2 en

Perustelu vastauksellesi _____

8. Saitko riittävästi tietoa valinnaisista opinnoista?

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

9. Saitko riittävästi tietoa millaisia työssäoppimispaikkoja alalla on?

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

10. Saitko riittävästi tietoa millaisiin ammatteihin turvallisuusvalvoja voi sijoittua?

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

11. Saitko riittävästi tietoa turvallisuusvalvojen työllisyystilanteesta?

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

12. Saitko riittävästi tietoa turvallisuusalan jatko-opiskelumahdollisuuksista?

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

13. Haluatko sanoa vielä jotain muuta 9. luokan ohjauksesta suhteessa turvallisuusalaan

Seuraavat kysymykset (14 – 19) koskevat ensimmäistä opiskeluvuottasi turvallisuusalan perustutkinnossa.

14. Millaista opinto-ohjausta olisit halunnut ensimmäisenä opiskeluvuotena, voit ympyröidä useamman vaihtoehdon? Laita kohdat 1, 2 ja 3 itsellesi tärkeysjärjestykseen, tärkein 1 jne...

1 henkilökohtaista ohjausta _____

2 pienryhmäohjausta _____

3 luokkaohjausta _____

Perustelut vastauksellesi

15. Oletko mielestäsi saanut riittävästi opinto-ohjausta?

1 kyllä

2 en

Perustelut vastauksellesi

16. Keneltä olet saanut opinto-ohjausta?

1 opinto-ohjaajalta

2 koulutuslavastaavalta

3 aineenopettajilta

4 muilta, keneltä? _____

Millaista/ mitä opinto-ohjausta olet saanut

17. Tarjotaanko koulutuksessamme mielestäsi riittävästi opinto-ohjausta?

1 kyllä

2 ei

Perustelut vastauksellesi

18. Oletko ollut henkilökohtaisessa opinto-ohjauksessa?

1 kyllä

2 en

Jos vastasit ei, miksi et ole ollut?

19. Millaista opinto-ohjausta luulet vielä tarvitsevasi opintojen aikana?
(työssäoppiminen, valinnaiset opinnot, oppimisvaikeudet, jatko-opinnot jne...)
